

LUPTA

le combat

Director : Mihai Korne

Redactor : Antonia Constantinescu

COSTUL ABONAMENTULUI PE UN AN

In franci francezi

FRANTA
EUROPA

FRF 250
FRF 300

Cu avionul :

AFRICA
AMERICA DE NORD
ISRAEL
AMERICA DE SUD
ASIA
AUSTRALIA

FRF 350

FRF 400

In alte valute tariful este majorat
pentru acoperirea cheltuielilor
bancare :
DM 100 - Fr. Elv. 90 - L. St. 35

USA 60 sau echivalent

USA 70 sau echivalent

125, Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud - France

Téléphone : (33-1) 41 12 03 73 - Tétex 270125F

Commission Paritaire N° 65481 - C.C.P. : 11 341 71 A Paris

Téléfax : (33-1) 46.02.1437

Numărul 229

22 iulie 1994

PREMISELE SCHIMBĂRII

În precedentul articol ("Aritmetică electorală", Lupta, nr. 228/ 7/7/1994) constatam că circumstanțele sunt favorabile unei schimbări de majoritate, dar că aceasta cere curajul și tenacitatea de a realiza modificări fundamentale de comportament și structuri politice. Înainte de a preciza natura acestor modificări vom evoca strategia opoziției și cea a puterii.

Opoziției nu se poate mulțumi să câștige alegerile, ci trebuie să poată și governa, cu o administrație care îi este în mare parte ostilă. Aceasta necesită schimbările fundamentale amintite și presupune, din plecare, o strategie complexă. Strategia puterii este mai simplă: să împiedice constituirea unei opoziții unitare.

Opoziția nu poate avea ca forță decât opinia publică, deci votul. Forța puterii sunt organismele oculte. În consecință, opoziția are nevoie de o majoritate coerentă și durabilă în timp ce actuala putere se poate mulțumi cu un guvern minoritar și un parlament neputincios, în care grupurile și partidele sunt fărâmițate.

Prima armă a puterii o constituie ca atare sistemul electoral proporțional, care nu permite constituirea unei majorități stabile în parlament. Din sondajele publicate în iunie reiese că opoziția poate câștiga un sprijin popular mult mai amplu decât în trecut. Trebuie însă un program clar, oameni integri și o politică neșovăielnică. Numai țelurile mari antrenează sprijinul marilor mase. Scopurile mărunte se pierd în inerție și rutină.

Slăbiciunea puterii se situează pe planul opiniei publice, care se consideră înșelată. Ca să recâștige o parte din sprijinul popular pe care l-a pierdut, puterea ar trebui să-și modifice efectiv politica. Nu o poate face fără să perecliteze interesele celor care sunt beneficiarii și deținătorii puterii. Menținând actuala politică, strategia puterii nu poate decât să recurgă, în continuare, la diversiuni: xenofobie, teama de comploturi străine, de revanșa anticomunistă sau de restaurarea monarhiei. Clișeele vechi pot fi refolosite, dar nu este sigur că vor avea și pe viitor ecoul pe care l-au avut în 1990 și 1992.

S-ar putea chiar ca arma propagandei calomnioase să se întoarcă împotriva autorilor ei. Cu sau fără intervenția presei, corupția, abuzul și pierderile cauzate alegătorilor de jocurile sprijinite sau tolerate de partidele

puterii nu vor fi uitate pînă la viitoarele alegeri.

Desigur, fraudă electorală constituie arma majoră a puterii. Anularea a 13 la 15% din voturi, în toamna 1992, a influențat fundamental compoziția actualului parlament. Nu rămîne mai puțin adevărat că în regimul prezidențial din România, alegerea determinantă este cea a președintelui. Or, incidența fraudei a fost minoră în alegerea lui Ion Iliescu.

Alegerile pentru parlament și pentru președinție trebuie, deci, analizate separat, chiar dacă au loc simultan.

La parlament, puterea se poate sprijini pe cei 21 sau 22% care votează PDSR și pe o parte numai a celor care astăzi încă ar vota pentru partidele satelite: PRM, PSM, PDAR, PUNR. Sateliții nu depășesc în sondajele din 18 și 25 iunie respectiv 22% sau 20%. Împreună cu PDSR au cel mult 43% și 42%.

Pe semne însă că, nevoiți să aleagă între opoziție și guvern, numai jumătate din votanții partidelor satelite ar sprijini o coaliție guvernamentală, condusă de PDSR, cel puțin 20% s-ar abține, ceilalți votînd PD(FSN). Astfel, coaliția guvernamentală nu ar depăși 38 la 40%.

Opoziția, regrupată în Convenția Democratică, totaliza, în cele două sondaje, 46 și respectiv 47%. Procentajul este ridicat socotind că opoziția nu a corespuns așteptărilor, că unii din primarii săi s-au dovedit corupți și că alegătorii rămîn sceptici în privința posibilităților sale. Dacă totuși partizanii Convenției întrunesc 46% este fiindcă aceasta are cîțiva fruntași onești și ca puterea este și mai coruptă. Convenția își poate, deci, lărgi electoratul dacă forțele ce o compun nu se dezbină sau frunțașii ei nu se compromit.

Ar fi însă de mirare să poată depăși 50% din voturi, cîtă vreme sistemul electoral rămîne proporțional. Chiar dacă ar obține majoritatea absolută, forțele oculte vor putea oricînd momi sau sili pe cîțiva dintre aleșii Convenției să saboteze inițiativele serioase de restructurare ale instituțiilor țării.

În contextul actual, problema nici nu se pune, cîtă vreme PD(FSN) totalizează între 6

și 9% din intențiunile de vot pentru parlament. Dacă ar vota cu un scrutin majoritar, alegătorii acestui partid ar fi obligați să aleaga între putere și Convenție. Probabil că cel puțin 50% ar vota Convenția, iar restul s-ar împărți, o parte sprijinind puterea, cealaltă hotărînd, eventual, să nu voteze.

Premiza indispensabilă asanării vieții noastre politice o constituie, deci, schimbarea legii electorale. Desigur, modificarea legii nu poate fi obținută în parlamentul actual unde nu numai partidele satelite ci și cîteva din celelalte se vor opune. O lege electorală majoritară poate fi însă adoptată prin referendum popular. În Italia un asemenea referendum a fost inițiat de grupări politice care nu erau nici măcar reprezentate în parlament și a dus la adoptarea unei legi electorale majoritare și la înprospătarea cadrelor politice.

În România, referendumul popular cere un număr mic de semnături din toate județele și poate fi inițiat de oricare dintre grupările, fie că sunt sau nu partide politice, care alcătuiesc Convenția.

Piedica în modificarea legii electorale nu o constituie numai puterea, ci și interesele unor fruntași ai opoziției, care se tem că-și vor pierde autoritatea asupra cîtorva deputați și lipsa lor de încrederea în electorat pe care nu cred că l-ar putea mobiliza pe o problema procedurală.

Ambale temeri sunt greșite. Votul majoritar restrînge, desigur, numărul partidelor dar nu duce nicidecum la suprimarea diferitelor curente din cadrul lor, acestea fiind inerente democrației pluraliste. Fruntașii nu-și vor pierde nicidecum rostul (cînd îl au). Dimpotrivă, își vor putea îndeplini mai lesne programele în cadrul unor partide mari decât actualmente, cînd își irosesc energiile în lupte sterile între minipartide care sfîrșesc prin a se uza și a-i compromite.

Neîncrederea în electorat nu este nici ea justificată. Alegătorii din sate sau orașe, din mine, fabrici, birouri sau de pe ogoare știu foarte bine care sunt neajunsurile sistemului actual. Ceea ce le trebuie este un sistem clar și pe cît se poate de simplu, care să le permită să iasă din impas. Schimbarea legii electorale nu este o problemă procedurală, ci elementul de bază pentru adoptarea unui sistem clar și simplu.

Desigur, mulți dintre conducătorii opoziției sunt mai obișnuiți cu analize subtile

și explicații ample decât cu soluții simple. Soluția nu este, de altfel, neapărat simplă dar rolul omului politic este de a o prezenta pe înțelesul tuturor, ceea ce o face să devină simplă, chiar în situații complexe.

Opoziția poate obține modificarea legii electorale prezentând-o clar la un referendum popular. Dacă opoziția nu înlocuiește scrutinul proporțional actual cu un sistem majoritar, pe circumscripții electorale și de preferință cu un singur tur, riscul dezbinării interne se va accentua cu atât mai mult cu cât strategia puterii folosește mijloace din ce în ce mai puternice în acest scop.

Faptul că ieșirea unor liberali din Convenție, în primăvara 1992, nu și-a atins scopul, nu înseamnă că tentativele nu se vor repeta. Recenta dispută care tindea să slăbească ponderea grupărilor nepolitice în conducerea Convenției, pentru a favoriza unele partide componente ar fi putut duce la o altă criză, care n-a fost evitată decât de teama opiniei publice. Câtă vreme nu adoptăm un sistem electoral majoritar, disciplina lăuntrică va rămâne aleatorie atât în Convenție cât și printre aleșii care sprijină puterea, deși coeziunea acestora este momentan asigurată de forțele oculte.

Convenția are, în schimb, slăbiciunile alianțelor în care mai totdeauna, una din forțele componente, în speță PNȚCD, este mai puternică decât fiecare din celelalte. Fenomenul este inerent democrației și se regăsește în toate alianțele naționale sau internaționale, cu avantaje care sunt mai mari decât inconvenientele.

Dacă PNLCD ar putea câștiga singur, Convenția nu și-ar avea rostul. Din moment ce PNȚCD nu o poate face, deoarece anumite opțiuni ale sale nu convin sau nu conving majoritatea alegătorilor, spre pildă opțiunea monarhistă, Convenția devine indispensabilă pentru a regrupa opoziția. În consecință, programul, precum și conducerea Convenției nu pot fi aidoma celor ale diverselor partide nici ale partidului majoritar. Pentru a câștiga alegerile, programul și conducerea Convenției vor trebui să formeze numitorul comun și conducerea unitară a opoziției. Grație acestui fapt, opoziția poate evita opțiuni sectare și atitudini revanșarde care i-ar compromite șansele de câștig.

Credem că, în viitoarea campanie electorală, va trebui precizat clar că opțiunile unora din fruntașii de partide nu se confundă cu acțiunile Convenției.

Inlocuirea votului proporțional cu cel majoritar la alegerile parlamentare ar fi cu atât mai bine venit cu cât sistemul actual s-a dovedit a fi deosebit de propice fraudei electorale. Dacă peste 1,3 și 1,5 milioane de voturi au putut fi anulate în toamna lui 1992 este datorită sistemului de "caiete" unde alegătorul era chemat să pună ștampila pe lista pe care vota. În cursul despuierii scrutinului, ajungea ca unul sau mai mulți scrutatori să adauge o ștampilă pe orice alta

listă din caiet ca să anuleze votul. Sistemul caietului nu a fost instaurat întâmplător în România, ci voit, spre a înlesni fraudă.

Chiar dacă nu poate fi adoptat votul majoritar, socotim că opoziția poate și trebuie să ceară parlamentului, justiției din România sau instanțelor europene, la nevoie, înlocuirea "caietului" cu buletine separate care sa corespundă fiecărui partid sau candidat.

Pe vremea când votul proporțional mai exista în Franța, în fiecare birou de vot existau buletine de vot în număr egal cu cel al alegătorilor, pentru fiecare candidat sau pentru listele care candidau în fiecare județ. Alegătorul lua un buletin din fiecare teanc, se ducea în cabina de vot unde punea într-un plic un singur buletin, corespunzător listei pe care o vota și punea plicul în urnă, după ce aruncase sau păstrase celelalte buletine, așa fel ca votul său să nu poată fi identificat. La despuirerea urnelor, votul nu era nul decât dacă la deschidere, plicul avea mai multe buletine sau niciunul.

Eventuala acțiune în justiție ar trebui pregătită cu atât mai temeinic cu cât foarte puțini din observatorii străini de la ultimele alegeri au putut realiza amploarea fraudei, deoarece majoritatea au plecat înainte de despuirerea urnelor și punerea dublelor ștampile s-a făcut în absența lor, a opoziției sau în cursul transportării urnelor. Schimbarea metodei este urgentă și fiindcă la viitoarele alegeri parlamentare, pe care guvernul le poate fixa oricând, nu vor mai participa observatori străini, ceea ce va înlesni tentativele de fraudă.

Mai importantă decât alegerea parlamentului este cea a președintelui, ale cărui puteri sunt mai mari în România decât în mai toate statele democratice. Ca urmare a existenței Consiliului Superior al Apărării, președintele scapă, practic, de controlul parlamentului și depinde în fapt, dacă nu în drept, de organismele reprezentate în acest consiliu, cu precădere SRI și conducerea armatei.

Faptul că sondajul din 25/6 atribuie 61% de păreri bune lui Adrian Năstase față de numai 50% lui Ion Iliescu, nu ne convinge ca primul ar avea mai multe șanse de a fi ales președinte decât cel din urmă. Una este să ai păreri bune despre un parlamentar văzut des la televiziune, alta să-l alegi în capul statului. Compararea între Emil Constantinescu, care totaliza în iunie 52% de păreri bune, și Iliescu este mai concludentă, fiindcă amândoi au candidat la președinție și publicul îi judecă implicit în funcție de această funcție.

Desigur, Convenția poate desemna un alt candidat la viitoarele alegeri prezidențiale, însă nu ar fi fericit să fie un om de partid, când constatăm că nici unul din șefii de partide din opoziție nu a întrunit procentajul de păreri pozitive pe care le-a obținut actualul președinte al Convenției.

Dacă acesta s-ar retrage, socotim că tot o personalitate independentă ar fi mai nimerită, dar că desemnarea sa ar trebui făcută prin alegeri primare în toate județele țării și nu

după procedura folosită în iunie 1992. Acum doi ani procedura de "conclav", cu examenul dat în fața fruntașilor Convenției, își avea justificarea prin termenul scurt în care a trebuit desemnat candidatul. Astăzi, repetarea ei nu ar fi apreciată de alegători.

Alegerile primare au și alt avantaj. Ele pot permite candidaților, inclusiv actualului președinte al Convenției, să se prezinte în fața alegătorilor, mult înainte de a începe campania prezidențială propriu zisă. Alegerea candidatului pe această cale i-ar da și o autoritate ce nu ar mai putea fi contestată de fiecare din grupările care compun Convenția.

Desigur, prezentarea mai multor candidați la alegerile primare comportă și riscul ca aceștia să se atace între ei, ceea ce poate să dăuneze întregii opoziții. Credem că atacurile ar putea fi dacă nu total evitate, cel puțin simțitor atenuate de un forum al opoziției care să organizeze și să centralizeze desfășurarea primarelor.

Niciunul din procedeele de mai sus nu sunt apanajul opoziției. Dacă puterea ar fi în mâna unor oameni care ar dori efectiv să instaureze democrația, metodele preconizate s-ar putea aplica oricărora dintre partide. Ne vine însă greu să credem că personaje în umbră, ca fostul general Stănculescu, sau în fruntea SRI-ului, ca V. Măgureanu, după ce n-au ezitat să asasineze cuplul Ceaușescu, pentru a-l împiedica să vorbească, se mai pot converti la democrație. România nu va putea avea o democrație reală câtă vreme asemenea persoane vor controla statul. Este motivul pentru care opoziția nu se poate limita să cîștige alegerile, ci va trebui să modifice fundamental și structurile politice. Asemenea modificări nu pot reuși decât dacă sunt pregătite din vreme și sprijinite de opinia publică. Campania electorală este prilejul cel mai favorabil pentru a le explica alegătorilor necesitatea schimbărilor.

Mihai KORNE

P E S C U R T

□ Între 26-29 iunie 1994 Radu Filipescu și Victor Bârsan - acesta din urmă, prezent la majoritatea înfățișărilor procesului de la Tiraspol, este autroul cărții, care va fi tradusă în engleză, "Procesul Ilașcu" -, reprezentând Comitetul Helsinki Român au efectuat o misiune de informare în legătură cu situația "grupului Ilașcu. Împreună cu Ștefan Urătu, din partea Comitetului Helsinki din R. Moldova, l-au vizitat la spital pe Petru Godiac, cel mai tânăr membru al grupului, eliberat la 12 iunie 1994. Acesta a fost ținut în ultimele luni în carceră (1,5 pe 1,5m), unde patul este coborât doar între 12 noaptea și 4-5 dimineața, restul timpului fiind obligat să-l "petreacă" în picioare. Petru Godiac, care are probleme de vedere grave - suferă de un strabism apărut în urma bătăilor -, de coloana

vertebrală și dantură, a revelat faptul că vizita familiei era amînată de fiecare dată cînd urmele torturilor erau prea evidente iar vizitele unor reprezentanți ai organizațiilor internaționale reprezentau o adevărată tortură: autoritățile o "pregăteau" ameliorînd regimul de detenție care devenea brusc violent după consumarea întrevederilor. Revelîndu-i cele aflate în cadrul discuției cu un reprezentant al departamentului Externe din Transnistria, acesta a răspuns lui Radu Filipescu și Victor Bârsan: "... *dacă vi s-a spus acest lucru, atunci de ce mai insistați să-i vedeți?*"...

Delegația CHR, căreia nu i s-a permis să-i vadă pe cei 5 deținuți, a elaborat un raport trimis Federației Helsinki, Misiunii CSCE pentru a obține rejudecarea procesului.

□ În 3 mai, *Comitetul Ad Hoc pentru Organizarea Democrației în România* (ACORD), din SUA, s-a adresat președintelui Clinton într-o scrisoare, semnată de Ștefan Issărescu și Simone M. Vrăbiescu, cerînd intervenția executivului american pentru salvarea vieții și eliberarea lui Ilie Ilașcu și a celorlalți cinci români condamnați la Tiraspol. În răspunsul din 28 iunie, departamentul de stat a răspuns că guvernul SUA urmărește îndeaproape soarta patrioților români și a cerut transferarea lor organelor de drept ale Republicii Moldova. "Am transmis punctul nostru de vedere în această problemă guvernului rus, cerîndu-i să folosească întreaga sa influență pentru a obține rezolvarea corectă a cazului Ilașcu".

□ În 8 iulie, Ministerul Culturii a decis să înființeze o comisie care să hotărască asupra oportunității săpăturilor arheologice în Piața Unirii din Cluj. Pînă atunci, lucrările sunt sistate. Operația "arheologică" a fost posibilă, afirmă UDMR, datorită concursului dat de Muzeul de Istorie al Transilvaniei și de prefectura județului Cluj.

□ Pentru Doina Cornea, la Cluj nu este vorba de un conflict interetnic, ci de o diversiune a instrumentului puterii care este primarul Clujului, diversiune "cu o bătaie mai vastă decît cea locală". Sistarea lucrărilor, cu declarații ale Ministerului Culturii și Președinției care se bat cap în cap, lasă impresia că diversiunea n-a fost suprimată, ci doar amînată. "Că este vorba de o imensă, continuă provocare, și nu de cercetări științifice - cum ne-o spune primăria și arhitectii ei -, este o dovadă faptul că într-o altă piață, Piața Carolina, unde, în urma unor săpături s-au descoperit masive vestigii romane - chiar plăcuțe de mozaic -, de doi ani totul este lăsat bală, în voia intemperiiilor și degradării, într-o imensă groapă de noroi". În încheierea corespondenței sale din Cluj, publicată în "22", Doina Cornea constată, pe bună dreptate, cu tristețe: "În urma apelurilor și semnalelor noastre repetate, ne-am fi așteptat la niște prezențe efective din partea Opoziției democratice din București. Prezența unor oameni de cultură, unor parlamentari, unor universitari și preoți de prestigiu în mijlocul nostru ne-ar reda încrederea, atît românilor cît și maghiarilor, ar consolida

pacea oarșului și a țării".

□ UDMR a decis să-și îndemne membri și simpatizanții la nesupunere civică - demonstrații cu ocazia discutării legii în Senat, boicotarea viitorului an școlar -, ca protest față de imperfecțiunile Legii învățămîntului, votată de curînd de Camera Deputaților. Traian Chelebu, purtătorul de cuvînt al președinției, le-a calificat drept "veritabilă instigare la dezordine și confruntare civilă". Ziarul "Dimineața" publică în 13 iulie un virulent articol, după care UDMR nu este altceva decît o formație care aplică teze hortiste, susținută în această acțiune de subminare de PNȚCD...

□ Într-un reportaj transmis pe canalul de televiziune Euronews, Ion Iliescu era numit "un fost boss comunist", aidoma fostului său coleg de grupă din vremea studenției la Moscova, Li Peng, premierul chinez, care are

UN AN DE LA SINUCIDAREA LUI CĂLIN NEMEȘ

În decembrie 1992, Emil Hurezeanu i-a luat un interviu lui Călin Nemeș, cel care, în 21 decembrie 1989, a sfîdat cu pieptul gol, cum îl arată fotografiile de atunci, armele soldaților din Piața centrală a Clujului. A fost rănit, iar cel mai bun prieten al său, Lucian Marchiș, a murit. La sfîrșitul aceluși interviu, Călin Nemeș a citit o scrisoare, pe care o publicăm mai jos.

În 8 iulie 1993, Călin Nemeș s-a sinucis. Nu împlinise 32 de ani.

Scrisoare de la răniți pentru eroi,

Norocoșilor, voi ați murit cu iluziile întregi. Ați murit crezînd că celorlalți, care v-au văzut murînd prin televizor, le va păsa de moartea voastră. Ați murit fiind siguri că cei care v-au ucis vor plăti crima. Ați murit strigînd jos comunismul!, fără a vă închipui că va veni o zi cînd acest strigăt va fi interzis semi-oficial. Ați murit crezînd că soțiile voastre vă vor păstra amintirea curată, iar copiii voștri vor fi mîndri de voi. Ați murit crezînd că moartea voastră va aduce lumina în mintea și inima poporului român. Ați murit rămînînd eroi.

Noi, chiar dacă acum trei ani eram umăr lîngă umăr cu voi, chiar dacă am sperat că vom muri și vom fi liberi, chiar dacă ne-au sfîrtecat aceleași gloanțe, am rămas în viață. Noi nu suntem eroi pentru că trăim și trăind într-o vreme compromisă, mai devreme sau mai tîrziu, într-un fel sau altul, suntem și noi condamnați să ne compromitem. Voi veți rămîne de-apururi cum erați atunci, tineri, frumoși, liberi și curați. Pe umerii noștri rămîne povara de a vedea că poporul român a uitat de la mîină pîn-la gură jertfa voastră. Nouă ne rămîne rușinea de a vedea pe asasinii voștri recompensați din plin. Cînd ni se înîmplă să vă comemorăm moartea pe străzile unde ea s-a pretrecut, oamenii de bine ne hîduie și ne strigă să mergem la muncă. Copiii voștri încearcă să se obișnuiască cu noii lor tați, cu vitregii lor tați. În orașul meu, nici o stradă nu poartă un nume de-al vostru. Nouă ne sună în toate nopțile telefonul ca să ne pară din ce în ce mai rău că trăim. Nouă ni se spune de cei care atunci dîrdiau sub paturi că, de fapt, eram beți și nu știam ce

la activ repersiunea din piața Tien-An-Men. Colegul chinez a vizitat România în 11 iulie.

□ Continuăm consemnarea vorbelor prezidențiale. La o întrunire internațională, președintele Ion Iliescu se apropie de ziaristul Cornel Nistorescu, directorul publicației "Expres", aflat lîngă alți doi confrați, și-i spune surîzînd larg: "Mă, de ce ești tu așa de ticălos și de încrîncenat împotriva mea?"

Inefabila interpelare ("mă") și insulta par a fi adresate de un gangster de cartier dînd un prim avertisment outsider-ului care-și permite să-l nu ia în seamă cu obediență. E și comportarea reflexă a primului secretar care-și rotește ochii peste județ ca peste moșie...

facem. Cînd încercăm să vorbim de memoria voastră și să cerem dreptate, ni se spune că facem politică și că e mai bine să stăm pe locurile noastre, ca și cînd, în decembrie '89, n-am făcut împreună cu voi cea mai mare schimbare politică din istoria contemporană a României.

Știm că toate acestea vă dor și pe voi. Știm că sufletele voastre curate nu au odihna de trei ani încoace, de cînd printre noi se plimbă prea liberii voștri asasini. Știm că nimic nu e mai cumplit decît ca ofițerii care au tras în voi și în noi să comande azi marșurile fanfarei militare prin care vă comemorează. Și ne doare și mai mult totul. Dar asta nu mai interesează pe nimeni, nu mai sunt la modă împușcările lui '89. Noroc că în unele orașe au apucat să fie ridicate monumente în memoria voastră. În orașul meu, nu. Ba mai mult, în orașul meu, piața în care ați fost împușcați împreună cu noi și care atunci se numea Piața Libertății este pe cale de a fi schimbată în Piața Unirii, ca și cînd voi n-ați fi murit aici strigînd libertate. Mă întreb chiar, cînd se va da un decret prin care să fie interzis cuvîntul libertate.

Așa că dormiți în pace, eroi! În România toți v-au uitat. V-au uitat pînă și cei pentru care ați murit. Cel mult, odată pe an, cîteva zeci de trecători își aduc aminte de voi și aprind cîte o luminare. Una. Că și luminările s-au scumpit și nu ne mai rămîn bani pentru ness sau pentru piine.

Dormiți în pace, eroi! Rămînem noi, supraviețuitorii, să trăim toată durerea de a nu fi murit la timp. Dormiți în pace, norocoșilor!

Interviul ziaristului Liviu Vălenaș cu EMIL CONSTANTINESCU, președintele Convenției Democratice din România, rectorul Universității din București și președintele Solidarității Universitare.

L.V. – *Domnule profesor, care este stadiul la care se află acum Convenția Democratică?*

E.C. – Depinde din ce punct de vedere privim lucrurile. Există o premiză favorabilă și esențială pentru Convenția Democratică, în momentul de față: încrederea unei mari părți a populației în acest tip de alianță și în posibilitatea ei de a scoate România din criză. Sigur că e o condiție necesară dar nu suficientă, ea trebuie completată cu o mai bună organizare, cu capacitatea de a adapta mereu programul Convenției de ieșire din criză la realitățile în schimbare ale României și mai ales de a găsi pe cei capabili să contribuie la transformarea ei. Pe scurt, deci, să se creeze din timp acea nouă clasă politică și administrativă, capabilă să înlocuiască birocracia politică, administrativă și economică moștenită de la vechiul regim și să dea țării și dinamism și eficiență în toate sectoarele de care depinde prosperitatea națională.

L.V. – *Care este poziția Convenției Democratice în rândul populației, pe baza rezultatelor obținute în sondajele de opinie?*

E.C. – Am fost oarecum surprins de ecoul relativ redus pe care l-au avut rezultatele ultimelor sondaje de opinie(*), celor trei sondaje care, practic, aproape au coincis în timp și care au revelat o mutație în câmpul politic românesc și anume faptul că în momentul de față, în opțiunile cetățenilor României, Convenția Democratică se prezintă ca principala forță politică a țării, în jur de 40%, față de scăderea audienței partidului de guvernământ care se plasează între 18-20%. În același timp, la fel de importantă este schimbarea opțiunilor populației în ceea ce privește tipul de guvern pe care-l preferă.

Evidențiez și o anume dinamică: în sondajele publicate de IRSOP în decembrie, pe primul loc se afla un guvern de coaliție, opoziție - PDSR, cu 35%, apoi 25% pentru un guvern al opoziției și 21% pentru un guvern numai PDSR. În ultimul sondaj, la doar trei luni, tot IRSOP, pe primul loc se află un guvern numai al opoziției, cu 35%, urmat de un guvern opoziție-PDSR, cu 31%, iar pentru guvernul monocolor PDSR, numai cu 14%. Trebuie să analizăm cum a câștigat Convenția Democratică...

L.V. – *Și cum a pierdut PDSR-ul care conduce un guvern, practic monocolor, chiar dacă e sprijinit de patru partide de stînga.*

E.C. – De ce a pierdut PDSR este poate mai puțin semnificativ, pentru că trebuie să acceptăm, într-o analiză politică serioasă, la jumătatea mandatului există o uzură a fiecărui guvern. Este adevărat că ea nu atinge cote atât de mici de încredere, de 14%, în nici o țară democratică, după cunoștința mea, pentru că partidul care suportă un astfel de guvern nu-și leagă soarta de el, îl înlocuiește sau, dacă descreșterea este constantă, provoacă la timp noi alegeri generale pentru a redresa situația înainte de a fi prea târziu.

Mai interesant este ce s-a petrecut de partea Convenției Democratice. Convenția Democratică s-a comportat normal, ca orice opoziție. În fond, orice opoziție, noi, acum, și poate cei care sunt la putere mâine, trebuie să aprobe interesele cetățenilor contra guvernului care conduce țara. Acesta este rolul unei democrații și el trebuie cu seninătate acceptat.

(*) este vorba de sondajele din luna martie, interviul fiind luat la sfârșitul lunii mai, a.c.

Puterea – trebuie să privească opoziția ca pe un dușman.

În decembrie, prima oară, Convenția a avut capacitatea de a prelua o ofertă socială, deci ea nu a indus un mesaj în societate, ca pînă atunci, cu mai mult sau mai puțin succes, ci a preluat un mesaj venit din partea societății, venit de la syndicate. Cele trei mari confederații sindicale - CNRL Frăția, Alfa și BNS - au făcut oferta deschisă a unui pact social, în care, lucru important pentru viitorul României, s-au prezentat ca niște syndicate reformiste interesate nu numai de mărirea salariilor, ci de realizarea reformei în toate componentele ei, cerînd un guvern de coaliție, care să fie un partener viabil și nu guvernul Văcăroiu, cu care au refuzat să discute, sau o compoziție cu partidele apreciate de syndicate ca extremiste. Toate partidele, inclusiv PDSR-ul, au acceptat. Dar cînd opoziția a acceptat în fața țării acest guvern de largă coaliție, partidul de guvernământ nu și-a asumat rolul, a încercat să scape într-un joc minor de culise și să folosească conjunctura creată pentru a se debarasa de pretenziile unor aliați de stînga, care deveniseră incoziți, și a-și conserva guvernul monocolor.

În acest moment, Convenția, consecventă, a introdus moțiunea de cenzură, menținîndu-și oferta și contactul cu syndicatele. Este foarte important că, în acest moment, la nivelul cetățenilor, la nivelul membrilor de sindicat acest lucru a fost perceput. Analiza sociologică, care se află în spatele sondajului, arată că această creștere s-a produs cu voturile simplilor muncitori, un cîștig nu numai pentru opoziție sau pentru Convenție, ci pentru societatea românească arătînd capacitatea ei de transformare și de evoluție.

L.V. – *Chiar mi se pare remarcabil acest lucru pentru că în 1990 peste 95% dintre muncitori au votat atunci FSN. Și cum vă explicați că, în acești patru ani care au trecut de la alegeri, s-a produs o schimbare aproape totală, în opțiunile muncitorilor din România?*

E.C. – Ca o evoluție normală. Între timp, din 1990, s-a dezvoltat o mișcare sindicală reală. Este încă odată normal, pentru că, atîta timp cît statul se conservă în patron, el, practic, devine, în jocul social, adversarul muncitorilor. Mai ales cînd s-a dovedit nu un patron capabil să producă un reviniment economic, ci unul prost, ineficient și s-a legat, prin politica etatistă de aceste rezultate proaste și mai ales s-a legat de

birocracia ineficientă și blocantă. Deci a apărut un exponent al birocrăției și nu al celor care, prin munca lor efectivă, produc bogăția națională.

L.V. – *Domnule profesor, un alt segment în mișcare, în țara noastră, este țărăimea. Credeți că este bine pentru putere faptul că, recent, dl. președinte Iliescu a regretat, public, desființarea CAP-urilor?*

E.C. – Mai puțin interesează ce e bine sau nu pentru putere. Concepțiile președintelui Iliescu sunt bine cunoscute în închistarea lor și în incapacitatea de a se detașa de vechile idei. Am putea discuta enorm pe această temă, pentru că, după 4 ani, a ieșit din subterană toată monstruoșitatea acestei politici consecvente de sărăcire și distrugere a clasei țărănești, care începea să se reînfrînce ca o categorie independentă, plină de inițiativă, creatoare de bogății naționale. Este o distanță enormă între distrugerea acestui spirit al țărănimii, pentru a produce o recolectivizare, o revenire la un concept falimentar în România și oriunde în lume, și felul în care vedem noi problema, într-o idee care nu neagă asociațiile țărănilor, dar le privește așa cum ele există în Occident, asociații de fermieri liberi, proprietari pe terenul lor, pe care îl pot înstrăina, vinde, lăsa moștenire și care se asociază pentru un plus de eficiență. Exact distanța dintre mizeria Estului, care dispune din Siberia pînă în Ucraina de cel mai bun teren arabil din lume, cernoziomul, care se continuă pînă în România, și agricultura occidentală, care operează pe nisipuri, ca în Olanda, sau pe niște pămînturi roșii, nenorocite, ca în California.

L.V. – *În 1992, s-a întîmplat un lucru, doar la prima vedere paradoxal, și anume, țărăniile au dat un vot pentru proprietatea privată votîndu-l pe Ion Iliescu. Au crezut, nu toți, dar majoritatea, că Convenția Democrată va aduce moșierii în țară. Credeți că acum, dacă vor fi alegeri anticipate sau nu, țărăniile vor mai crede sloganul lansat în 1992?*

E.C. – Pericolul este altul. Pericolul este că țărăniile să nu mai creadă în nimic. Este foarte gravă aceasta confuzie care s-a abătut asupra unei afit de importante părți a națiunii. Cred că orientarea lor a fost logică. Din vremuri imemorabile, țăranul a fost obișnuit să i se dea ceva. Ei n-au putut să perceapă atunci că, de fapt, reprimeau ceea ce li se luase și au fost tentați să creadă, ceea ce a fost speculat cu abilitate, că au

pag. 5

Pentru formarea cadrelor necesare pe care le implică o alternativă democratică în România, Prof. Emil Constantinescu, Rector al Universității din București și președintele Convenției Democratice, a înființat, în 1992, **Fundația Română pentru Democrație** (Splaiul Unirii, 3, 70001 București, tel. 312 40 14; fax. 321 4041).

Obiectivele Fundației sunt acordarea de burse în diverse domenii, economic, administrativ, cultural, spiritual, organizarea de simpozioane pe teme de actualitate, asistență medicală și consultații juridice gratuite pentru persoane cu venituri mici, acțiuni umanitare, programe de dezvoltare între investitorii străini și întreprinzători particulari din România.

Printre proiecte se află și "Renașterea satului Buda", sat ras de buldozerele ceaușiste. Proiectului este un act reparatoriu și prevede construirea drumurilor, a infrastructurii edilitare, construirea instituțiilor publice (școală, biserică, centru cultural, dispensar, spații comerciale, primărie etc), cu sprijinul Uniunii Arhitecților din România.

Cei care doresc să sprijine activitatea **Fundației Române pentru Democrație** pot vărsa banii la :

Banca Comercială Română, Sucursala Municipiul București, România
Cont - 4510602215 (în lei) sau 472101603400 (în SDA sau alte devize)
pentru Fundația Română pentru Democrație

primit de undeva acest pământ. La polul opus, dezinformarea a împrăștiat uriașă mistificare a unei Convenții care ar vrea să aducă înapoi moșierii. Ea apăruse chiar și în satul meu de munte, unde de 2 mii de ani, n-a existat niciodată un moșier, oamenii au fost ciobani din timpuri imemorabile, și acolo exista teama că vin moșierii să le ia pământul! Sunt idei nocive care, câteodată, au o circulație neașteptată.

Poate și noi am greșit pentru că ni s-a părut o aberație atât de mare că niciodată n-am apărut la televizor hotărâți să spunem nu există moșieri, și dacă există unul, personal n-o să admit să ia ceva. Între timp însă, a apărut un pericol mult mai mare: moșierii regimului Iliescu. La capătul acestei politici monstruase de sărăcire pe toate căile a țărănilor se află drumul, deschis de legea funciară, spre noii moșieri rapace ai tranziției.

Problemele sunt însă mult mai grave și complicate. Pe țărani român poți să-l păcălești odată, poți să-l păcălești a doua oară, dar a treia oară te-a ras definitiv. Mă întrebați de alegeri. Abia după alegeri, datorită unei scăpări a televiziunii, au aflat acesta politică de neimaginat, dusă de două guverne succesive, prin care se cumpărau din export grâne și produse care se fabrică în țară, plătinându-se aproape dublu decât li se plătea țărănilor. De ce? ca niște funcționari din ministerul agriculturii și acoliții lor să facă averi din comisioane, pe spinarea țărănilor. N-au aflat însă ce s-a întâmplat cu milioanele de dolari pe care guvernul american le-a dat pentru îngrășăminte și ajutarea țărănilor și care au ajuns, fără nici un rezultat, la IAS-uri. N-au aflat ce se întâmplă acum, cu cei peste 100 de milioane de dolari, care zac în Banca Agricolă și la care țărani n-au acces, pentru că, nefiindu-se dirijat titlurile de proprietate, după trei ani de zile (deși legea spunea că trebuie să le aibă după trei luni!) nu-l au și nu-și pot pune pământul în garanție ca să obțină credite agricole.

În mod dirijat nu se creează un sistem, deși el este prevăzută, ca țărani să cunoască cum trebuie să facă formele și de ce să obțină creditul, pentru ca acești bani să fie reciclați, pe de o parte în acele fonduri ascunse utilizate de guvern, iar pe de altă parte că noi, cetățenii țării și chiar acești țărani pe capul cărora se abat toate nenorocirile, plătim, paradoxal, penalități la acești bani nefolositori, pentru incompetența și răutatea altora.

L.V. – Dle profesor, ce forțe, ce partide politice bat la porțile Convenției Democratice?

E.C. – Bat multe. Convenția Democratică va analiza cu seriozitate, dar o idee generală s-a desprins și ea trebuie să fie exprimată cu claritate. Convenția Democratică este o soluție viabilă pentru viitorul României pentru că, așa cum arată experiența tuturor țărilor foste comuniste din Europa Centrală și de Est, trecerea de la vechiul sistem la cel nou, bazați nu atât pe probleme doctrinale, ci pe necesitatea înlocuirii acelei blocante birocrății care sugrumă tot, nu s-a putut realiza decât pe o formație de tip forum. România este singura țară unde nu s-a constituit pînă în urmă cu doi ani această formație. Convenția Democratică are avantajul de a conține partide care compun tot spectrul doctrinar european: partide democrat creștine, liberale, ecologiste, social-democrate și asociații civice cu o paletă foarte largă. Ar fi foarte bine ca partidele mici să se poată integra, alegându-și partide din Convenție ca să construiască structuri puternice, viabile care să asigure democrația reală de mîine a României.

L.V. – Vă pun o ultimă întrebare. Recent, ați asistat la Paris la simpozionul exilului românesc. Cum ați caracteriza această manifestare?

E.C. – Ca o manifestare foarte serioasă și cu un succes nesperat, nesperat cel puțin pentru mine. Cred că este

momentul în care mitul veșnicei dezbinări românești este pe cale să se stingă. Nu m-am așteptat să văd - ca să folosesc sintagma pașoptista - unitatea în cuget și simțiri între românii din exil - care au fost atât de dezbinați, cum știm, între ei - și cei veniți din țară, de multe ori, dezbinați și ei. A fost aproape miraculos și sper că ce s-a realizat să fie durabil. Dacă această construcție, care a început la Paris, se va menține, toți vom avea de câștigat și, în primul rînd, România care este aceeași, care este etemă și românii care au înțeles în istorie că în momente grele trebuie să se unească. Și acum suntem într-un moment greu.

L.V. – Vă mulțumesc pentru amabilitatea de a ne acorda acest interviu.

EXILUL ROMANESC, IDENTITATE ȘI CONȘTIINȚĂ ISTORICĂ - III

urmare din numărul trecut

Ziua a doua, consacrată **contribuției românești la cultura occidentală**, după evocarea exilurilor profesionale și a unor personalități ca Leontin Constantinescu, Ștefan Lupășu sau Mircea Eliade (v. Lupta nr. 228), s-a concentrat asupra scriitorilor.

L.M. ARCADE, în comunicarea "Creația artistică în condițiile exilului", a reușit o originală situație paradigmatică a lui Emil CIORAN.

În atmosfera ideologică înăbușitoare de pînă în deceniul al 7-lea, "cînd înțelepții zilei sanctificau răsunător imperiul stalinist, în pofida masacrelor ocrotit de un fel de somnolență spirituală", în epoca sartrismului, repede învechit, "care-și făcuse din rea credință aliaje pentru dogmă", apariția cărții lui Cioran "Précis de décomposition" înseamnă o ruptură prin "obsesia unui alt neant decât cel al cabaretelor din Saint Germain de Près". Cioran reaminte că omul are vocația unor întinderi și înălțimi foarte diferite de cele sugerate prin "progresist, retrograd, dreapta, stînga", cartea fiind implicit "un rechizițoriu al materialismului- pozitivist sau neopozitivist care durează de două secole."

Pentru L. M. Arcade, aglomerările balsfematorii, contradicțiile relative la sacru, mai ales în această lucrare, sunt, pe de-o parte, expresia unui raport obsesiv - "nu durează decât ceea ce este construit cu fața la Dumnezeu, indiferent dacă ești sau nu creștin", preciza undeva Cioran - pe de altă parte, o instinctivă strategie, Cioran intuind ca provocarea poate contracara mai eficient deprecierea inflaționistă a divinului într-o civilizație bintuită de idolatria certitudinilor terestre.

Deși Cioran asuma o filiație dostoevșchiană, L. M. Arcade care a fost foarte apropiat de filosof în anii '50, găsește înrudiri mult mai substanțiale cu Demonul și Demiurgul lui Eminescu decât cu Kirilov. Mai ales că starea de șoc trăită de exilați la sfîrșitul deceniului 40 duce mai degrabă cu gîndul la fantasma eminesciană din Mureșanu. Cioran a ajuns "la porțile filosofiei și cu moștenirea virulențelor eminesciene, originale chiar în cadrul romantismului european... Firește, Cioran nu e un romantic, dar oare patosul lui Eminescu nu se

explică, dincolo de romantism, prin luciditatea care i-a permis să întrevadă destinul nefericit al patriei? "Eminescu a știut tot, a spus tot", exclama Cioran, rostind cele mai triste versuri ale poetului: "Mai bine stinge, Doamne, viața ginții meale decît o soartă aspră din chin în chin s-o poartel mai bine-atingă-i fruntea suflarea mării moarte"... Pușini știu cît era de român Cioran, printre altele și pentru indelebila amprentă eminesciană." Deși considerat cel mai mare moralist de limbă franceză al epocii, Cioran este inclasabil ca scriitor de limbă franceză, rămîind un mare descendent al lui Eminescu.

O altă influență, nuanțată de L.M. Arcade, semnificativă aproape numai prin diferențe, este cea a lui Nietzsche. Influență incontestabilă ca punct de plecare, deși Cioran nu prea recunoaște, prin revelația unui alt mod de a scrie filosofia, prin avantajul aforismului permițînd contradicția, deci lărgind orizontul cunoașterii, prin revalorizarea poetică a cuvîntului. Dar originalitatea lui Cioran, pentru care Nietzsche, a cărui mare mîndrie era să se fi spus în întregime, ar fi avut un motiv de invidie este că filosoful român a preferat să-și facă singur caricatura pentru a se spune pe sine însuși cu o desăvîrșită onestitate.

"Îi putem reproșa pesimismul? Din nefericire, fiecare an al deceniului nostru pare să i-l confirme și chiar dacă se va produce o neașteptată mutație spirituală puțin evita declinul civilizației apusene, opera lui Cioran va conserva întreaga valoare de avertisment".

În decelarea resorturilor "absurdității absurdului la Eugen Ionescu", NICOLAE BALOTA a pornit de la amintirea înșolită a primului său contact cu opera franceza a lui Eugen Ionescu:

"Nicolae Steinhardt, stranie întîlnire a rîsului cu rugăciunea, în zeghea mult prea largă pentru trupul său firav, părea că plutește. Mă întîmpinase numai zîmbet și șoapte prietenoase. Era într-o noapte duhnînd a tinetă și trupuri nespălate, în camera nr. 13 Jilava. Veghea, de parcă mă aștepta, deși nu ne cunoșteam, nu ne întîlnisem pînă atunci, auzise însă vorbindu-se despre mine printre prietenii săi care fuseseră altădată, afară, și ai mei. Aveam în urma mea 7 ani de închisoare cînd fusese el arestat, avea, deci, pentru mine nenumărate vești despre lumea, mai ales cea literară, de afară. În admirabila sa carte, "Jurnalul fericirii", părintele Steihardt vorbește cu sfînta sa umilință și generozitate despre ce a primit de la mine, în prea puținele săptămîni, înainte de a ne întîlni, ani, după pușcărie. Dar nu spune nimic despre ceea ce mi-a oferit el mie, despre darurile unei spiritualități pline de feroare și cele ale unui spirit mobil, fermecător. Printre aceste daruri, unele dintre cele mai prețioase au fost pentru mine, care nu le cunoșteam - eram de prea multă vreme în pușcărie - vestea despre triumful parizian al lui Eugen Ionescu... Iată-l pe bunul, blîndul, etern voiosul Nicu Steinhardt vorbindu-mi, povestindu-mi piesele pe care le citise deja în ediția apărută la Gallimard, interpretîndu-le, jucîndu-le cu un antren, cu o vervă jucăușă, comică, irezistibilă. Rideam cu hohote în celula din Jilava, ascultîndu-l, privindu-l. Surprinsese acea "vis comica" a lui Eugen Ionescu. Uneori rîsul acesta îi stînjea pe unii din camarazii de celulă, care nu savurau întotdeauna umorul ionescian fiind impenetrabili poate la farmecele

indiscrete ale demontării limbajului."

Întind în analiza propriuzisă, N. Balotă a identificat câteva repere. Primul ar fi - reconstituit din jurnale (*Cautarea intermitentă, Trecut prezent*), pînă la ultimele sale însemnări publicate în *Le Figaro* - angoasa identității, resimțită ca o capcană terestră. Autenticitatea, mult rîvnită de Malraux și Sartre este, pentru Ionescu, o osîndă. Spre deosebire de Sartre, care susținea că "altul" (aproapele) este infernul, Ionescu îl descoperă în el însuși, ca o damnare în viața și la viață, angoasa contrabalansată doar de aspirația către mîntuire.

Acest cuplu antitetic (damnare-mîntuire) este întîrit de opoziția între tenebre și lumină. Dacă bucuria este asociată luminii, supraprea în noroi corespunde dificultății de a fi. Estetica lui Eugen Ionescu este aceea a unei epifanii. Frumosul este doar o fantasmă, care trezește nostalgia unei absențe esențiale. De altfel, Ionescu se revendică de la bătrîni maeștri ai spiritualității Dionisie Aeropagitul sau Sf. Ioan al Crucii de la care știa că șansa de a descoperi lumina este condiționată de refuzul luminilor înșelătoare ale lumii sensibile. Pentru Ionescu, adversar al existențialismului, esența precede existența, de unde și așteptata victorie escatologică. Acest conflict între puteri contrare simultane reprezintă resortul adînc al absurdului ionescian.

Simțind vulnerabilitatea umană - a cărei metaforă este proliferarea obiectelor și dislocarea discursului - și imposibilitatea de a salva esența lepădîndu-ne de existență, lui Ionescu nu-i mai rămîne decît masca comediantului pentru a reintegra paradisul unității. Dar Ionescu avea o adevărată repulsie pentru genul dramatic, pe care-l considera o denaturare nepermisă, și nu accepta decît grotescul spectacolelor de "grand guignol", fiindcă doar în excesul caricatural teatrul căpăta statutul metafizic de a fi, în același timp, profund comic și profund tragic. De altfel, semnificația dată de Ionescu absurdului - înglobîndu-i în acest demers nu doar pe Urmuz ci și pe Eschil, Sofocle sau Pirandello - depășea cu mult "absurdul" identificat de critică și despre care el spunea că e o modă efemeră.

Care este, deci, semnificația absurdului ionescian? Încercarea de a vindeca de convenție prin sporirea ei: criza limbajului e dusă pînă la ultimile consecințe, masca e ostentativă, artificioasă se autodenunță, sforile sunt îngroșate, ipocrizia se autoproclamă. Drama limbajului la Ionescu nu duce la tăcere, ci la o abundență, un vîrtej comunicațional. Dar nu e vorba de moda "incomunicabilității" anilor '60, "devenită mărunt și jurnalistic". Agresiunile sale asupra limbajului țintesc, de fapt, un dincolo de cuvînt, dibuirea verbului transcendent. Un ecou al poeziei lui Ion Barbu, contestată în tînerete. "Nu cunosc în secolul nostru, al tuturor compromisurilor, inclusiv al celor estetice, artă mai pură, poezie mai liberă de servitui decît cea a lui Ionescu".

Cele două comunicări, dincolo de diferențele lor de demers analitic, revelează, în fapt, că autenticitatea unei vocații se măsoară nu în "noutatea" ei (variantă a esteticii consumiste) ci în curajul spiritual de a rezista modelor ideologice și

literare, presiunilor circumstanțiale. De aceea André Glucksmann, putea spune, de curînd: "Cei care au salvat inteligența culturii franceze, în perioada manicheismului și a marxismului de după 1945, sunt scriitorii de origine română. Viața intelectuală a Parisului de atunci o făceau oameni ca Ionescu, Cioran, Eliade.

În lumea scriitorilor în exil, structurată în jurul unor figuri tutelare, univers nu îndepărtat dar devenit deja mitic, ne-a plimbat SANDA STOLOJAN, într-una din cele mai pasionante evocări ale Simpozionului, intitulată "În exil printre scriitorii".

Mansarda din rue de l'Odéon a lui Cioran și plimbările în grădina Luxembourg, "să te lași provocat, stimulat, fascinat de ... confidențele lui ironice, de umorul comentariilor", de "duhul scepticismului său ancestral". Întîlnirile din Bd. Montparnasse sau de la Maria Brătianu, în rue Vaneau, cu Eugen Ionescu care povestea "simplu și inimitabil ultimele sale peripeții cu rezizorii în America sau în Japonia și războaiele sale cu criticii teatrali francezi". Evenimentul sosirii în fiecare vară a Eliazilor care-și convocau prietenii în Place Ch. Dullin, unde se vorbea mult românește și se comentau știri din țară. Cînaclul din Neuilly al lui Leonid Arcade, unde își citeau textele inedite Eliade sau Horia Starnatu, sosit de la Freiburg, serile de la Paul Barbăneagră, unde participau, pe lîngă savanți francezi, Eliade, familia Ionescu, Cioran și Simon, Ștefan Lupașcu, Theodor Cazaban, Ieruncii și Ioan Cușu, poetul, editorul exilaților, dispărut prea devreme... Fantasma Mira și Ion Baci, sosiți din Honolulu în reședința din rue Babilot, unde veneau Marga și Ionel Jianu... Sărbătoarea trecerii prin Paris a lui Vintilă Horia - autorul lui "Dieu est né en exil", "titlu profetic pentru exilul românesc" - care își scria romanele în franceză, amintirile în română, eseurile în spaniolă, și ținea conferințe despre "ravigiile raționalismului francez și ethosul român și creștin". Cafeneaua de pe Avenue Rapp, "mic București intelectual", unde îi puteai întîlni în fiecare luni pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, după înregistrarea emisiunii de la Radio Europa Liberă, înconjurată de colaboratori și "clandestini" (scriitorii români, evadați temporar din țară) și de unde se pleca în grup la manifestațiile împotriva regimului Ceaușescu din fața ambasadei RSR, care se afla - ironie a soartei - peste drum...

Sunt anii '70, cu "discuțiile nesfîrșite, uneori patetice, în jurul unei obsesii: soarta României sub dictatura comunistă și a supraviețuirii ei. "Va fi ea posibilă? prin cultură sau prin credință? ce facem noi aici? continuăm o tradiție? nu cumva ne

iluzionăm că tradiția, valorile mai pot fi salvate? ... cîți din țară mai păstrează în memorie reperul României adevărate? exilul nu-i o fantasmă?..."

Sunt și anii de cotitură. Șocul Soljenitin și Drepturile Omului, impuse la Helsinki, declanșează sensibilizarea Occidentului la contestația anti-comunistă și era "dizidenților". În 1977, la Praga, apare apelul "Cartei 77" la care aderă Paul Goma și mișcarea creată de el în țară proiectînd pentru prima oară România în prim-planul actualității. "Niciodată nu se va sublinia îndeajuns impactul în epocă al acțiunilor de opoziție și de scriitor ale lui Paul Goma, ecoul în presă al declarațiilor, interviurilor, intervențiilor celui care apărea ca primul scriitor român în opoziție deschisă față de regimul Ceaușescu", marcînd un moment important în istoria exilului românesc - ieșea din ghetoul de "anticomuniști viscerali".

"Deasemenea, nu se va insista niciodată îndeajuns asupra angajamentului activ, pasionat, al lui Eugen Ionescu în apărarea opozițiilor persecutați și asupra răsunerii articolelor sale în presa franceză. Vizita în 1980 a lui Ceaușescu în Franța a fost boicotată de presă ca efect al luărilor sale de poziție, care au dat relief și acțiunilor de solidaritate cu greva minerilor din Valea Jiului, cu Sindicatul Liber, cu acțiunile Doinei Cornea dar și cu alte proteste din țările de Est. "În anii 80, Parisul, pînă ieri capitala stîngismului intelectual-marxist" devenise "platforma contestației pentru exilul românesc".

Dacă pentru a situa contribuția scriitorilor din exil la cultura occidentală este poate prea devreme, Sanda Stolojan crede însă că putem deja constata o situație paradoxală: "... dacă se poate vorbi astăzi de o prezență românească originală în lume, un profil original al geniului românesc, aceasta se datorează esențial unor scriitori care au scris cea mai mare parte a operei lor în franceză și au trăit în bună parte la Paris." S-ar putea vorbi astfel mai degrabă de "contribuția scriitorilor din exil la formarea și răspîndirea unei imagini a spiritualității românești peste hotare. Ceea ce nu înseamnă că literatura română s-a făcut sau se face în exil. Rezultatul nefast a 40 de ani de gîndire captivă, de ruptură primejdioasă de Occident, au dovedit însă că numai prin revenirea la libertatea de a gîndi, cultura românească, ceea din țară, poate da din nou rezultate comparabile cu cele ale anilor '30, cu alte cuvinte că existența creativității românești este indisolubil legată de valorile întemeietoare ale spațiului occidental".

A.C.

(urmare în numărul viitor)

CARAGIALE ÎN ROMÂNEȘTE

Doamna Marie-Valérie Abras din Belgia ne-a semnalat, în 26 mai a.c., existența traducerii a doua din piesele lui Ion Luca Caragiale, "Scrisoarea pierdută" și "Conu Leonida față cu reacțiunea", publicată la editura Didier, în anii '40 și semnată de EDMOND BERNARD, fost profesor la Cluj, înainte de a ocupa postul de secretar general al Institutului Francez din București. "Edmond Bernard petrecuse anii războiului la noi, cu noi, ne mînuia limba și ne iubea țara. Cînd, numit în post al Lisabona, a fost nevoit s-o părăsească, i-a păstrat amintirea în suflet și azi, în vîrstă de 91 de ani, trăiește într-o casă pardosită cu cărți românești". În 1951, atașat cultural la ambasada Franței din Ottawa, a făcut un turneu de conferințe organizat de Alianța Franceză cu opera lui Caragiale... "Nu-l pot uita. Scund, modest, fără deosebită prestație, apărînd pe scenă într-un "one man show", cu o carte în mînă. Mă întrebam: cum va fi? ce va fi? Dar a fost miraculos. Miraculos cît de rapid s-a produs declinul între Trahanache și canadieni! Părea totul atît de simplu, dar numai simplu nu era să captezi timp de 2 ore atenția unui asemenea auditoriu și să-l ții trez și interesat de tribulațiile și obiceiurile cetățenilor României de altă dată

La începutul lui iunie, "Le Monde" anunța decesul, în 31 mai 1994, al lui Edmond Bernard, chevalier de la Légion d'honneur, officier des Palmes académiques...

Dumnezeu să-l odihnească!

**ABONAȚI-VĂ LA
LUPTA**

ÎNTRE EST ȘI VEST

Conferințele CASEI ROMANEȘTI s-au încheiat în 11 iunie, cu o Masă rotundă. A fost, de fapt, o deschidere de perspective analitice, care vor continua în sesiunea din toamna, pe tema: *"Experiența contactului cu Occidentul a tinerilor români, după 1989"*. Se revine astfel - cum a subliniat MONICA LOVINESCU, care a condus discuțiile - la experiența tradițională românească, întreruptă 50 de ani, a tinerilor care vin la studii în Occident și a căror reîntoarcere reprezintă un orizont favorabil României. Tinerii erau VLAD ZOGRAFI și RĂZVAN PURCĂREA.

Vlad Zografi, fizician la Institutul de Fizică Atomică din București, aflat din 1990, cu o bursă, acordată de guvernul francez, la Universitatea Paris Sud Orsay, unde a lucrat la a laboratorului de ciocniri atomice și moleculare, și a susținut o teză de doctorat, este și scriitor, autorul unui volum de nuvele, *"Genunchiul stîng sau genunchiul drept"* (Editura Eminescu) și a unui roman, aflat sub tipar. Precizînd că experiența lui s-ar putea intitula, parafrazîndu-l pe Zinoviev, "Eu și regiunea pariziană", contactele umane restrîngîndu-se la comunitatea științifică, Vlad Zografi a refăcut, asemenea unui Candid în țara ideologilor, călătoria sa într-o lume pe dos. Venit dintr-o țară ex-comunistă, dar a cărei particularitate, în contextul celorlalte țări ocupate de sovietici, formulată de Alain Besançon, era că "aproape nimeni nu a crezut în comunism", înfîlnește, pentru prima oară la Orsay, oamenii de știință, interesați, inteligenți, binevoitori, care au crezut și mai cred în comunism. Mai mult, viziunea lor despre ce s-a întîmplat în Est este neclintită în fața evidențelor, furnizînd tot ei explicații celor care au experimentat comunismul...

Cum se explică acest paradox? El ține, după V. Zografi, de o *forma mentis*, este produsul unui anumit tip de cultură, dominat de ideologie. Chiar dacă informațiile despre ravagiile comunismului nu lipsesc, înrădăcinarea viziunii marxiste asupra istoriei îngreunează înțelegerea răului și schemele simplificatoare, care corespund unei viziuni fataliste a istoriei, sunt mai fascinante decît sensurile. Astfel, Revoluția franceză, mai '68 sunt evenimente percepute încă prin lupta de clasa care, pentru colegii francezi, rămîne motorul istoriei. *"În țară nimeni nu credea, în ciuda a ceea ce ni se spunea, că viitorul luminos este al comunismului, ne gîndeam că e mormîntul istoriei și oricum nu ne-am fi imaginat un viitor luminos planificat"*.

Dacă există o genetică nevoie de utopie, ea devine malefică cînd depășește jocul mental și are ambiția de a programa realitatea. De aceea, în fața eșecului evident al utopiei comuniste, refuzul liberalismului, constatat la colegii francezi, este echivalent cu imposibilitatea de a accepta alta viziune istorică decît cea fatalistă. Cînd argumentația cea mai rațională e incapabilă să convingă, așa cum i s-a întîmplat și în România în preajma alegerilor, înseamnă că avem de-a face cu o utopie care a devenit mit, crede Vlad Zografi. Mitul supraviețuiește în cultură ca un virus într-un organism și o mutație imprezvizibilă îl poate oricînd reactiva. Cu un mit nu te poți lupta. Remediu? Un mit poate fi combătut numai de un alt mit. Un exemplu ar fi efectul produs în anii '70 de opera lui Soljenitin, precedata de

nenumărate studii și memorii despre gulag dar care, pînă la el, n-au putut clinti opacitatea inteligenței occidentale. Alte opere generatoare de mit sunt "Demonii" lui Dostoievski sau "Rinocerii" lui Ionescu, chiar dacă efectul lor e încă redus.

Un șoc, de data aceasta benefic, oferit de Occident a fost spectacolul dat de curajul acțiunii, chiar dacă ea se află sub îndoielnicul "totul este posibil". În România, înainte de 1989, a te manifesta însemna a avea curajul civic extraordinar de a ieși în afara legii - și unii l-au avut, din păcate prea puțini - sau a te conforma, acceptînd ca exprimarea să-ți fie mutilată. De aceea, inițiativa a fost pervertită și, prin extrapolare, orice formă de acțiune a căpătat pecetea zadarniciei, a ridicolului, sau nocivității. Iar după 1989, cînd cea mai marea parte a noilor întreprinzători vin din Securitate, inițiativa devine iarăși sinonimă cu necinstea și cupiditatea. Trebuie să vină alte generații care să reabiliteze inițiativa și să demonstreze că, în afaceri, ea nu e același lucru cu imoralitatea. *"Timpul petrecut aici mi-a accentuat infirmitățile dar m-a făcut să mă văd mai bine și să capăt distanța de care ai nevoie pentru a te judeca"*, a încheiat Vlad Zografi.

RĂZVAN PURCĂREA este absolvent al Facultății de Matematică, venit în Franța pentru o teză de doctorat în sociologie, la EHESS, lucrează în echipa sociologului Alain Tourle la o teză despre *"Experiența liceană în România după 1989"*. Pentru matematicianul convertit la sociologie, ieșirea, pentru prima oară, dintr-o lume foarte închisă, presupunea, în primul rînd, schimbarea fostelor criteriilor de judecare a realității din jur, deloc operante mai ales într-o lume, prin contrast, deschisă. Deschisă pentru că alteritatea, fie ea persoană, grup, fenomen, idee, este acceptată ca o entitate separată, demnă de respect și nu doar în funcție de un interes. A fost astfel marcat de modul în care sunt priviți handicapații, și nu doar din caritate. În România ei au parte de o aversiune generală, pentru că sunt altfel, ca și cînd existența lor ar fi un atentat la "normalitatea" celorlalți.

O altă revelație a fost pluralismul, din toate punctele de vedere. În societatea românească, chiar dacă viziunea oficială, dominată de unicitate, era respinsă, negarea ei se făcea la fel de fără nuanțe, în bloc. Abia aici a înțeles că un sistem democratic înseamnă acceptarea, structurarea și controlarea unei stări de conflict permanent, care e normal să existe între diferite interese, că democrația este un ansamblu de proceduri care reușesc într-o mai mare măsură să controleze conflictele naturale. În locul imaginii unui Occident unitar, în contrast cu realitatea negativă de acasă, a descoperit o diversitate și bună și rea, structurată pe valorile care au la baza libertatea individuală. Efectul pozitiv al acestei construcții este recunoașterea celui alt și un nivel mult mai ridicat al responsabilității personale. 45 de ani de comunism au distrus în România, și din motive multiple, capacitatea indivizilor de a-și asuma responsabilități și de a acționa ca atare. Există, poate, în Occident mai puțină căldură, afectivitate, solidaritate, așa cum existau în România, dar din motive pe care n-avem de ce să le regretăm. Cu eficacitatea, profesionalismul, prosperitatea lui, Occidentul este o societate nu perfectă, ci normală, față de societatea românească, care este și astăzi bolnavă

de tensiuni teribile.

Experiența Occidentului restructurează însă și imaginea României. Prima prejudecată corijată a fost cea despre bogăția ei naturală. În lumea de astăzi, altele sunt bogățiile unei țări decît cea la care făcea referință o mitologie cultivată demagogic. O altă naivitate era imaginea etnocentrică, credinta că Occidentul întreg sta așintit asupra noastră, așa cum eram noi concentrați asupra reacțiilor lui. S-a vindecat aici, unde a redimensionat realitățile: România reprezintă un interes, datorită multor motive, mai degrabă insignifiant.

50 de ani de comunism au transformat cele două părți ale Europei în două lumi periculoase de diferite. Aproape toți românii, care sesizează că această diferență nu poate fi recuperată pe termen scurt, care constată handicapul, indiferent de profesie, nefiind capabili să asume acest complex de inferioritate, îl transformă într-un trist complex de superioritate. Sigur, nu toți occidentalii ne sunt superiori, dar o astfel de reacție blochează drumul normal pe care trebuie să-l parcurgă înțelegerea fructuoasă a diferențelor. Acest păgubos complex de superioritate este nutrit și de pierdutul sentiment de securitate, oferit fiecăruia de societatea comunistă - o stabilitate sinistrală a locului de muncă, siguranța mizeriei. Cînd sistemul s-a prăbușit - nu și elitele comuniste - au dispărut o serie întreagă de repere și a apărut necunoscutul: inflația, șomajul, dificultatea de a alege pe toate planurile. Așa se explică ușurința cu care grupuri mari de persoane, în fostele țări comuniste, sunt lesne manipulate de indivizi sinistri, gen Jirinovski sau Funar, care oferă demagogic iluzia unei siguranțe prin respingerea a tot ce este alogen.

Dar ce a înțeles Occidentul din experiența țării lor comuniste? Răzvan Purcărea este convins că nu există nici rea voință în formarea unei imagini asupra noastră, nici cinism politic. Occidentului îi lipsește însă capacitatea de a înțelege că sistemul comunist, n-a fost o teroare întîmplătoare, un accident nefericit al istoriei, ci însuși răul. Occidentalii au o dificultate reală de a pricepe că, în România, distrugerea a ceea ce structurează o societate a fost calculată și urmărită, că teroarea a avut scopul precis de a demola sistematic o societate normală. Alt lucru greu de înțeles în Occident este fenomenul Pitești generalizat, faptul că o întreagă societate a fost obligată să fie și victimă și călău, într-un proces de compromitere, de mocirlire generalizată, proces pe care regimul actual din România îl accentuează, evitînd o limpezire a apelor.

Discuțiile care au urmat, mai ales cele la care au participat Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și Theodor Cazaban, confruntau, într-un semnificativ consens, experiența tinerilor din anii 47-48 cu cea, de o remarcabilă maturitate și arhitectură intelectuală, a tinerilor invitați ai Casei Românești. Diferența, substanțială, între cele două generații a definit-o Monica Lovinescu: *"Între România, din care veneau tinerii în 1947-48, și Occident nu exista nici experiența comunistă, nici prăpastia de acum, deci n-aveau de ce să aibă uimiri și complexe. Dar s-au izbit în Franța de aceeași mentalitate, poate mai gravă, fiindcă dogma avea mai mare putere"*.

A.C.

□ În 7 iulie, Curtea Supremă de Justiție a dat un fel de câștig de cauză lui PNL-Quintus, care funcționează în legalitate pînă la rejudecarea procesului, cu șansa de a-l câștiga. Dealtfel, pe 22 iulie, în salonul roz de la Hotelul Intercontinental, liderul PAC, Nicolae Manolescu și M. Ionescu Quintus au semnat un pact pentru înființarea Alianței Civic Liberale.

La București circula zvonul, formulat chiar în "România liberă" din 15 iulie, că ostilitățile începute de Nicolae Manolescu în cadrul Convenției sunt motivate de o proiectată alianță "democrat-liberală", cu PD (FSN) și PNL-Quintus.

Gesturile excentrice, acumulate în ultima vreme de PAC, sancționate în mai multe intervenții de vice-președintele Alianței Civice, George Șerban, pentru nocivitatea lor, lasă mai degrabă impresia unor mișcări tactice pentru obținerea, prin presiuni, a unor poziții pe listele Convenției Democratice la viitoarele alegeri, anticipate sau nu, care n-ar putea fi obținute prin raportare la reprezentarea sa în teritoriu. De altfel, multiplele inițiative din ultima vreme pornite din inițiativa unor lideri aliați în cadrul Convenției de a modifica statutul acesteia sunt probabil motivate de rezultatele obținute la ultimele sondaje, care plasează PNTCD, cu 17%, față de 8% PAC, 5% PL'93 sau 2% PSDR într-o netă poziție de forță.

Doar că aceste mutări imprevizibile pe o tabla de șah a politicii românești, unde se aglomerează un număr aberant de piese și nu se respectă nici o regulă, pot decepționa prin derizoriul și iresponsabilitatea ambițiilor.

□ Aflăm din "Expres" că pe fațada și în interiorul bisericii ortodoxe "Adormirea Maicii Domnului" din Lugoj, ctitorită în secolul al 18-lea de "obărcneazul Gavrilă Gurean, au fost puse, în aprilie 1944, 10 mozaicuri "de sugestie bizantină, îndoielnice ca gust și în contradicție cu stilul baroc al arhitecturii", ale "binefăcătorului" I.C. Drăgan, președintele de onoare al "Vetrei Românești". Unul din mozaicuri,

EXPOZIȚIE

Pavel Codiță

PICȚURĂ

**5-11 septembrie 1994
orele 14-19**

**13-15, rue Marsoulan
75012 Paris
(Metro Picpus)**

**Vernisaj,
5 septembrie
orele 18**

"monat în naos pe locul tabloului votiv, îl înfățișează în mărime naturală pe I.C. Drăgan în hlamidă purpurie, cu un manuscris în mîna dreaptă, secundat de mama și soția sa, înveșmintate bizar, ceva între Împărăteasa Teodora și Lady Margaret Thacher." Deasupra capetelor se află inscripția "Ctitoria este făcută de răposata Comandor Cornelia Murariu Drăgan și Marele Arhonte I.C. Drăgan cu Arhonteasa Tereza M. Drăgan, prin Fundația noastră".

Nebunia a fost pusă la cale în 1974, cînd arhonteii descins din Italia, ca fiu al Lugojuului s-a angajat să contribuie la restaurarea bisericii cu condiția să fie imortalizat ca ctitor.

Comisia zonală pentru Monumente Istorice, cu sediul la Timișoara, a adresat un memoriu Comisiei Naționale pentru Monumente, Ansambluri și Situri Istorice, în care consideră lucrarea "un abuz cu repercursiuni negative", semnalînd flagranta încălcare a legislației.

□ Mitropolitul ortodox de Sibiu, Antonie Plămădeală, a adus o originală contribuție la istoria creștinătății. Sfinția Sa a declarat în Pastorală de anul acesta, publicată în broșură (idee reluată și în predica rostită la sărbătoarea Sfinților Constantin și Elena): "catolicismul nu există decît de la 1054". Cum remarcau profesorii Ioan și Anton Moisin ("Expres"): "... am examinat lista oficială a Papilor publicată în "Annuario Pontificio" de la Vatican. Pînă în

anul 1054 am numărat 168 de Papi. Evident, toți ortodocșii! Primul Papă ortodox a fost Sf. Apostol Petru, martirizat la Roma prin 64-67; ultimul Papă ortodox a fost Sf. Leon IX (1049-1054). Primul Papă catolic a fost Victor II (1055-1057) (...) Partea esențială e alta: se recunoaște că vreme de 1000 de ani ortodoxia a avut Papi!" Astfel, însuși teologul de la Sibiu "s-a papistădit, aducînd în ortodoxie 168 de Papi și recunoscîndu-i implicit în fruntea ortodoxiei vreme de o mie de ani".

□ Paul Anghel, fost elogiator, în paginile *Scînteii*, al "înfăptuirilor" regimului Ceaușescu și semnatarul, în aceeași "epocă de aur", a unor minioase atacuri la adresa exilului politic, în *Luceafărul*, membru PSM, după 1989, și colaborator al publicației *Socialistul* a fost preferat regizorului Stere Gulea și numit, cu sprijinul coaliției guvernamentale, în Consiliul Național al Audiovizualului.

□ A fost deschisă, la Turnu-Severin, a 13-a librărie a Editurii Humanitas.

**Numărul următor
al revistei
apare pe 7 septembrie 1994
Urăm cititorilor noștri
vacanță plăcută!**

NATURALIZARI

"Journal Officiel", 17 și 24 iulie 1994, publică numele următoarelor persoane născute în România, care au obținut naturalizarea franceză: Callos Sanda Ioana, născută la București; Gheorghe Codreanu, născut la Crîngu; Micka Maria (n. Krsiak), născută la Lespezi; Mariana Dobrea (n. Neagu), născută la București; Grigorescu Șerban, Tudor, născut la București; Dobre Nicolae, născut la Valea Mare; Viorel Draguș, născut la București; Filitti Mihaella Alexandra, născută la București; Homos Elena, născută la București; Iacobescu Cornelia (n. Gramaticescu), născută la București.

DECESE

Acad. prof. dr. Ctin Arseni; dr. doc. Nicolae Drăgănescu; prof. dr. Constantin Tașcă; arh. Ion Scheletti; Margareta Sachelarescu; prof. Ecaterina Nourescu; Ion C. Ivanovici; Tudor Cristea; ing. Vasile Leescu; ing. geolog Axi Himbovschi; Aurel Broscăreanu; scriitorul Mihai Șerban; Dan Oncioiu; Delia Marina Miclescu; Gh. Păun; dr. Alice Hagic; Gela Ionescu; Eleonora Țiplica; Vladimir Georgescu; Dumitru Enescu; Iser Solomon; Ion Ghinea; Corneliu Valjan; ing. Florea Ștefănescu; Ileana Stoenescu; dr. fiz. Ghiță Ion; dr. Lucia Corina Făgăraș; Mary Marinescu; Gheorghe Sassu; Maria Enăcescu; ing. Anuța Aurel; Dimitrie P. Orbescu; ing. Dumitru Pop; Ion Dumitru; col (r) Teodorescu Atexandru Puiu; ing. Mircea Hirsch; ing. Constantin Teodorescu; Aurel Proscăreanu; Eleonora Popescu; Renato George Iliescu; amiral Mihai Aron; scriitor Radu Berceanu; Lupașcu Nicolae; ing. Eugen Baloșan; Mircea Damian; ing. Ion Știrbulescu; Pais Lăzărescu Ion; Bică Sofia; Natalia Mamali; farm. Ilie I. Popa; ing. Adrian Gurduza; Ana Grozav; Niculescu Mona Aurica; Joita Dumitru; av. Ioan Ștefănescu; Șerban Vălimărescu; Traian Nișcov; lt. col (r) Enculescu Aurel; Nicolae Constandin; Beatrice Carabella (Georgescu); col (r) Florea St. Ioan; ing. Liviu Popescu; actor Vistrian Roman; ing. Doina Iacob; dr. ing. Cornelia Zăciu; Gabriela Rotaru; Letiția Isopescu Lupașcu; George Nicolaescu; Teodora Nicolescu; Mioara Gherghescu; Marina Cristeu Pavelescu; prof. univ. dr. Andrei Dobrescu; prof. Marcel Breazu; Prof. Emanuel Schmelzer; col (r) Balaban Aurel; scriitor Adrian Beldeanu; ing. Vasile Ion; prof. Miranda Valentina Ulieru (n. Alexu).

TARIF D'ABONNEMENT ANNUEL

En Francs Français:

FRANCE FRF 250
EUROPE FRF 300

Par avion :

AMERIQUE
AMERIQUE DU NORD FRF350
ISRAEL
AMERIQUE DU SUD
ASIE FRF 450
AUSTRALIE

En d'autres monnaies, le tarif est majoré des frais bancaires d'encaissement comme suit.
DEM 100 - CHF 90 - GBP 35

USA 60 ou équivalent

USA 70 ou équivalent

125 Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud-France
Tel. (33-1) 46020540 Telefax (33-1) 46 02 14 37 - Tlx 270152 F
Commission Paritaire N° 65481 - CCP. : 11 341 71 A Paris

ROUMANIE: LA PRIVATISATION DANS L'IMPASSE

La privatisation des entreprises d'Etat n'avance guère en Roumanie nonobstant les insistances du Fond Monétaire International (FMI) et les accords qu'il a passé avec l'actuel gouvernement. Les autorités de Bucarest invoquent toutes sortes de raisons pour justifier leur carence notamment l'absence d'expérience pour y parvenir.

Une des méthodes préconisées, appelée MEBO, tend à céder la propriété des entreprises aux salariés qui la composent, en échange des certificats de propriété qu'ils détiennent. Ces certificats ont été attribués à tous les citoyens âgés de plus de 18 ans et sont supposés représenter 30% de la valeur globale des entreprises d'Etat. Cette distribution égalitaire a eu lieu à 16 millions de citoyens qui détiennent chacun un certificat de propriété dont la valeur à la fin du mois de juin s'établissait aux environs de 250 000 lei, soit environ 150 dollars USA par certificat et personne.

Si les bénéficiaires détiennent les certificats, que bon nombre d'entre eux ont déjà vendu, la gestion des 30% qu'ils représentent dans le capital des sociétés ne leur revient pas, mais incombe à un organisme désigné Fond de la Propriété Privée (FPP) dont les dirigeants ont été désignés par le gouvernement et sont à ses ordres.

Les autres 70% d'actifs privatisables appartiennent directement à

l'Etat qui les gère par la truchement d'un Fond de Propriété d'Etat (F.P.S.) dont les dirigeants sont tout aussi dépendants du pouvoir.

Dans ces conditions, privatiser les entreprises en les faisant racheter par les salariés, suivant le système MEBO, ne peut se faire que pour les 30%, quote-part des salariés, le reste étant tout au plus vendu par l'Etat à ces derniers, ce qui est rare, les salariés, sauf quelques dirigeants, n'ayant pas l'argent nécessaire.

Pour l'économie dans son ensemble, l'inconvénient du système MEBO réside dans le fait que les entreprises rachetées par les salariés contre remise des certificats, changent certes de propriétaires puisque ce sont les détenteurs des certificats qui en deviennent propriétaires, mais cela ne donne pas de moyens financiers supplémentaires aux entreprises. Or, à quelques exceptions près, la plupart des entreprises qui attendent d'être privatisées, ne se sont guère rééquipées. Elles ont usé, sans même le réparer, leur équipement souvent vétuste, ont vendu leur stock et certains éléments de leur actif, au profit généralement de leur directeur, chef comptable, ou autres dirigeants, qui avaient été nommés par l'Etat et ont mis à profit cette période pour s'enrichir eux-mêmes.

Michel Korné

Dans ce contexte, pour le moment décevant, le quotidien gouvernemental Adevarul publiait jeudi 30 juin, les opinions de différents responsables économiques roumains, sur la question posée par le journal:

Q: L'année 1994 déclarée année de la privatisation, n'ayant pas marqué jusqu'à présent de résultats spectaculaires, est-ce que c'est la méthode MEBO qui en est responsable?

Cette question s'adressait en premier lieu **Jacob Zelencu**, Président de l'Agence Nationale pour la Privatisation (A.N.P.), (dont nous avons traduit la réponse comme suit):

R: Lorsque nous parlons de la méthode MEBO, nous nous reportons à l'expérience d'économies de marché qui existent depuis plus de cent ans et où, apparemment, la méthode a donné de bons résultats.

Pour nous les résultats ne sont pas encore concluants, mais nous devons procéder à la privatisation sans laquelle nous ne pouvons parler d'un processus réel de transition vers l'économie de marché. Toutefois, cela n'est pas un but en soi, il n'est pas question uniquement de changer d'aspect, de façade, pour passer d'une économie centralisée à une économie de marché. Nous espérons relancer l'économie par le processus de la privatisation. C'est donc là le but de la privatisation, et de résoudre en même temps certains problèmes sociaux. Si ces objectifs ne sont pas atteints, alors, je crois, que les conclusions seront dramatiques.....

Q: Il semble que le processus de

privatisations ait poursuivi surtout l'aspect quantitatif des résultats...

R: Bien des gens, y compris de l'étranger, viennent à l'A.N.P. et demandent combien de sociétés avez-vous privatisé?

C'est le problème quantitatif qui prévaut. Or, dans les discussions que nous avons eu avec les différentes délégations, avec les spécialistes d'organismes financiers, nous avons soutenu qu'il ne faut pas exagérer autant l'aspect quantitatif de la privatisation, nous voulons mettre l'accent - et c'est normal - sur l'aspect qualitatif de la privatisation. Nous comprenons par aspect qualitatif la vie de la société post-privatisée. Sera-t-elle donc capable après sa privatisation d'améliorer ses performances?

Nous voulons résoudre ce problème, ceux qui sont responsables de la privatisation, mais en premier lieu les sociétés et même leurs directions respectives, y compris les représentants des principaux actionnaires (les deux Fonds de Propriétés gérées par l'Etat: le Fond de Propriété Privée et le Fond de Propriété d'Etat n.n.) doivent élaborer une stratégie de privatisation qui ait en vue une certaine stratégie post-privatisée, du moins à court et moyen terme.

Si ils élaborent cette stratégie, ils seront obligés de répondre à quelques questions essentielles: *qui sera le principal actionnaire, qui aura le droit de décision dans cette société, quelle sera la proportion attribuée aux salariés de l'entreprise, qui devra venir de l'extérieur, suivant quel critère choisirons-nous les investisseurs étrangers, quel sera le*

marché où les marchés, quelle sera la structure de la production, aux besoins en fonds propres, etc...

Nous sommes arrivés à la conclusion que même s'il existe un enthousiasme dans la première phase, que nous tous salariés, rachèterons notre usine, à un moment donné, si l'on poursuit une telle analyse, cet enthousiasme va diminuer et l'on arrivera dans des limites raisonnables.

Mon opinion est donc qu'il ne faut pas adopter une seule méthode. Si c'est une petite société, il faut appliquer la méthode standard MEBO, qui consiste à vendre toute la société à ses propres salariés. Je pense que oui. Il serait absurde que les salariés d'une société deviennent actionnaires dans une autre entreprise. Il reste toutefois à préciser dans quelle proportion les salariés ont participé à l'achat de leur propre société, c'est une question de stratégie qui doit être décidée en fonction d'autres éléments.

Une première conclusion: l'on ne peut parler d'une seule méthode pour un type d'entreprise, mais il faut appliquer un mélange de plusieurs méthodes dans le cadre d'une société pour donner la flexibilité nécessaire à la privatisation d'une société dans un délai court afin de lui assurer son développement post-privatisé dans les meilleures conditions.

Q: Si les salariés des sociétés commerciales avaient la possibilité d'utiliser leurs certificats de propriété dans les entreprises dans lesquelles ils travaillent,

Suite page II

grâce à la méthode MEBO, que feront les autres propriétaires de certificats ?

R: C'est un problème essentiel que nous voulons résoudre. Une des causes du ralentissement du rythme des privatisations, c'est également cette méthode ponctuelle, car une société ne se privatise que lorsque sa direction le veut bien. Cela en dépit du fait que la loi décide qu'il faut privatiser dans un sens très large, la décision dépend encore de cette option.

Certes, le Fond de Propriété d'Etat a fait un plan pour privatiser 2368 sociétés commerciales, mais il n'existe aucune obligation impérative pour ceux qui sont responsables des sociétés commerciales de les privatiser, ni de fournir les documents nécessaires à cela, avant une certaine date.

C'est pourquoi nous voulons proposer au gouvernement que l'Etat (qui est encore propriétaire à 70%) décide que certains secteurs, non seulement certaines entreprises, soient privatisés à commencer par telle date et que ces secteurs soient obligés à présenter jusqu'à une date bien définie les documents de privatisation à leurs principaux actionnaires (les deux Fonds d'Etat déjà évoqués n.n.) ces derniers devant décider si telle ou telle entreprise sera privatisée.

Je me réfère à certains secteurs comme la production de biens de consommation, et surtout l'industrie alimentaire, l'industrie légère, du meuble, de la transformation du bois, les prestations de services, le commerce, le tourisme, les matériaux de construction, peut-être les médicaments, la production de cosmétique, de transports autos.

Je me suis orienté vers ces secteurs parce que j'ai observé, en analysant le processus de privatisation, que l'on cherche des solutions pour effectuer la privatisation pour un ensemble de sociétés commerciales. On met dans le même panier une boulangerie ou une laiterie avec un grand combinat industriel et l'on cherche des solutions pour les privatiser. On ne peut point trouver de solutions acceptables pour des secteurs aussi différents.

C'est pourquoi nous nous sommes orientés vers ces secteurs que nous considérons comme pouvant être privatisés rapidement. En outre, il n'est point essentiel pour beaucoup d'entre eux que la privatisation se fasse grâce à la participation d'un investisseur étranger.

Pour les autres secteurs que nous n'avons pas énuméré et qui présentent d'autres caractéristiques du fait que leur production est basée sur l'importation (pour exporter elles doivent importer, afin de rester compétitives), ces entreprises doivent être restructurées, ce qui ne peut se faire sans des investissements étrangers. En conséquence pour ces dernières sociétés, la stratégie de privatisation doit être d'une autre nature et notamment ponctuelle, basée sur l'appel à des investisseurs étrangers.

Nous nous proposons donc d'aborder la privatisation par secteurs pour ne pas arriver à la situation du médecin dont l'opération a réussi mais le malade est mort.

Nous ne voulons pas constater qu'après

avoir été privatisées, les entreprises font faillite les unes après les autres.

Certes il y aura des personnes qui diront, cela est normal en économie de marché. C'est vrai, mais chez nous les problèmes sont autres, nous devons sortir de la crise et non pas entrer en crise après la privatisation.

Donc c'est de la sorte que nous envisageons le processus de privatisation sectorielle pour forcer, obliger ces sociétés à présenter leur documentation et nous voulons imposer deux niveaux de contrôle, l'un établi au niveau des sociétés commerciales où les principaux actionnaires (les entreprises d'Etat n.n.) ont un représentant et ces représentants auront la responsabilité conjointement avec l'association des salariés et avec le conseil d'administration de la société, étant obligé à élaborer la stratégie de privatisation et post-privatisation.

Le second niveau de contrôle sera celui des deux actionnaires du plan central, le Fond de Propriété d'Etat et le Fond de Propriété Privé (les mêmes deux organismes d'Etat n.n.) qui dans le cadre du conseil d'administration, et après avoir étudié la documentation qu'ils auront reçue devront dire, oui, le projet est bon, tu peux privatiser; (ou bien) la stratégie n'est pas bonne, elle n'est pas satisfaisante, il est clair que tu feras très vite faillite. Tu rentres à la maison et tu y réfléchis à nouveau. Et tu reviens, une fois, deux fois.

Dans ce cas, les cadres de l'A.N.P. devraient avoir un rôle de médiateur et être acceptés comme arbitres, prendre une décision et voir comment nous la réalisons par la suite.

Q: Que se passe-t-il toutefois avec la participation des salariés à la privatisation?

R: Les salariés qui travaillent dans l'entreprise et les retraités qui y ont travaillé (à condition que les salariés actuels les acceptent), devront avoir un terme, par exemple de trente jours, pour dire si ils veulent acheter des actions. Ce qui n'a pas été pris dans ce délai par les salariés sera offert à des personnes en dehors de la société, sur la base des certificats de propriété, dans les limites d'un certain pourcentage, cependant que le solde sera vendu contre des espèces. Les différentes proportions dépendront de la stratégie nécessaire à chaque entreprise petite, moyenne ou grande.

Certes, de la sorte il se peut que l'on ne réalise pas la privatisation intégrale et qu'à un certain moment un paquet de 20% d'actions reste non vendu au Fond de la Propriété d'Etat. C'est vrai, mais nous aurons fait un pas en avant. Nous aurons modifié d'abord la proportion entre 30 et 70%. Si nous réussissons dans une première étape à changer cette proportion nous pourrions affirmer que les secteurs de l'économie sont en état de privatisation, qu'ils peuvent donc travailler suivant les principes de l'économie de marché et qu'il ne reste plus qu'à faire le second pas, pour nous débarrasser du petit paquet d'actions ou du pourcentage d'actions qui appartiennent encore à l'Etat.

Certes, il se peut que ce pourcentage n'intéresse personne, et que l'on ne trouve pas d'acheteurs. Nous avons prévu que pour des entreprises non performantes qui sont

très souvent mises en discussion, nous trouvons un investisseur stratégique qui les rachèterait pour un franc si l'investisseur présente une stratégie valable.

Vasile Pilat (économiste): L'une des difficultés est qu'il existe un lobby contre la privatisation parmi les chefs d'entreprise. La preuve: nous avons des entreprises mises sur la liste n°1 des privatisations depuis février 1993 et aucune n'a soumis ses dossiers de privatisations. Dans la plupart des cas, les retards ne sont guère justifiés. Dans de très nombreux cas, il existe un frein mis par des dirigeants qui préfèrent être des directeurs nommés par l'Etat et voler autant qu'ils le peuvent, sans entrer en privatisation.

Roman Ceska, (adjoint au ministre tchèque de la privatisation), rappelle qu'en 1990 un débat semblable avait eu lieu dans son pays et le parlement a donné gain de cause à "ceux qui n'avaient pas discuté avec nous mais s'étaient mis au travail, et avaient pris en location et investi dans les entreprises avant même que la loi sur la privatisation n'entre en discussions."

Le reste du patrimoine, qui représentait de loin la part la plus importante, a été privatisé en libre concurrence. Les salariés des entreprises n'ont bénéficié d'aucune facilité. Cela a fait surgir des hommes et des idées nouvelles, qui ont accru l'efficacité des entreprises et automatiquement la qualité des services...

Roman Ceska rappelle que cela a permis à son pays de procéder avec succès aussi bien à la "petite privatisation" des magasins, restaurants etc..., qu'à celle des grandes et très grandes entreprises.

Il ajoute également: " nous nous sommes gardés d'une seule chose, qui à mon avis empêche la privatisation en Roumanie: nous n'avons pas fixé un prix minimum de vente des entreprises. Si nous avions eu cette disposition légale, comme elle est stipulée dans votre loi, nous n'aurions purement et simplement pas réussi à vendre la moitié des entreprises.

En conclusion, il précise que tout ce qui n'a pas été acheté par des partenaires étrangers qui ont payé comptant, a été vendu à crédit, soit 90% des entreprises grandes et moyennes. Les ventes ont été effectuées en majorité à la valeur comptable et seulement un quart des entreprises a été vendu en dessous de cette valeur, par des enchères publiques, ouvertes à tout le monde, y compris aux étrangers.

La comparaison entre le langage du responsable roumain de la privatisation et celui de l'adjoint du ministre tchèque résume bien l'écart qui existe entre la conception étatiste du pouvoir de Bucarest et celle résolument tournée vers la libre entreprise qui s'est imposée depuis 1989 à Prague.

En Roumanie, les deux Fonds de Propriété, Privée et d'Etat ainsi que les textes de la loi, ont été conçus pour maintenir les entreprises sous le carcan de l'Etat, au risque de les conduire aux faillites inévitables, que M. Zelenko prévoyait éviter.

Les Tchèques ont non seulement privatisé leur économie, mais ils l'ont fait en évitant l'inflation.